

Boek over onthullingen, maar wat is er onthuld?

TROUW – PAULINE WESEMAN 13/02/13

Jacob Slavenburg en John van Schaik, 'Geheimen en onthullingen van de westerse esoterie. Magie, mythen en mystiek.' Uitgeverij AnkhHermes, Utrecht, ISBN 9789020208245, 264 blz., € 24,95.

De schrijvers

Zijn thriller 'Het Document' is vergeleken met de 'Da Vinci Code': ook een pageturner over een geschrift dat het katholieke geloof bedreigt. Zo goed als Dan Brown verkoopt hij bij lange na niet, maar cultuurhistoricus Jacob Slavenburg veroorzaakt met zijn boeken wel de nodige opschudding, zoals bij 'Valsheid in geschrifte' over wijzigingen in bijbelteksten in het vroege christendom. Ook dit nieuwste boek, tweede deel van een drieluik, dat hij met John van Schaik schreef draait om onthullingen. Nu gaat het om 'aspecten' van de geschiedenis van de westerse esoterie. Van Schaik is kenner van de middeleeuwse mystiek, leidt het Origenes-Instituut voor christelijke esoterie en is hoofdredacteur van Bres, 'tijdschrift voor religie, wetenschap en gnosis'.

Hun thema

Het esoterische gedachtegoed wint terrein, onder zinzoekers en kerkgangers. Met als gevolg een stortvloed aan cursussen en literatuur over gnosis, mystiek en alchemie.

Overzicht ontbreekt, want de studie naar esoterische bronteksten staat in de kinderschoenen. Na de Verlichting zouden 'alle' esoterische bronnen onder invloed van rationalisme en materialisme 'in de prullenmand' zijn verdwenen, menen de schrijvers. De mannen willen met hun werk overzicht bieden, 'het kaf van het koren' scheiden, de 'openbare geheimen' uitleggen. Zo ook met dit boek. Tijd voor onthulling.

Opvallendste stelling

Een heldere omschrijving ontbreekt, maar als we ervan uitgaan dat de schrijvers voor esoterie de gangbare definitie gebruiken ζ de leer dat het godsbesef in ('eso') de mens zelf gezocht moet worden ζ dan verschijnt toch een rode draad. Al in de oudheid voelde de mens zich verbonden met godheden. Hij was zich bewust van de eenheid, het wonder van het bestaan. In de hoofdstukken daarna trekt een bonte stoet van personen voorbij voor wie dat in meer of mindere mate ook gold. Zo zou de apostel Paulus onder invloed van het Grieks-filosofisch denken eigenlijk zeggen dat de verontreinigde kosmos door Christus' opstanding weer verbonden kan worden met het 'hemelse lichaam', en daardoor wij mensen ook. Ook dichter Dante zou in zijn Goddelijke komedie esoterische invloeden hebben verwerkt door de liefde als beweging van het Al te bezingen. Newton zou een alchemist zijn, omdat hij gelooft dat al het geschapene terugkomt in de oermaterie en in elkaar kan opgaan, een betoog voor gevorderde natuurkundigen.

Zelfs Willem van Oranje wordt niet verschoond van 'esoterische vrijages'. Een groot mystiek-esoterisch netwerk rond de prins zou hem tot de bekende voorvechter van godsdienstvrijheid hebben gemaakt. Dit baseert Van Schaik op via-via connecties met rozenkruizers en wederdopers.

Mooiste zin

Geen mooie zinnen in dit boek. De soms kunstige speculaties ζ vooral van Van Schaik ζ zijn wel het vermelden waard, zoals dit 'bewijs' dat Rembrandt een alchemist 'is': "Een schilder is haast vanzelfsprekend een alchemist. Rembrandt is kennelijk een goede vanwege zijn materiaalkennis en het mengen van stoffen en kleuren waarin hij vernieuwende technieken ontwikkelt." Ander bewijs zou zijn dat hij een alchemist en kabbalist heeft geportretteerd. Later zegt Van Schaik dat Rembrandt slechts aan alchemie 'doet'.

Reden om dit boek niet te lezen

Knappe lezer die na het lezen meer weet heeft gekregen van kaf en koren binnen de esoterie. De kans is groter dat hij met vragen achterblijft: wat is er nu precies onthuld, op grond waarvan en wat nu? Dat andere esoterische schrijvers en Bres-artikelen bij de meest spraakmakende beweringen als bron dienen doet af aan de geloofwaardigheid. Een duidelijk begrippenkader, eenvoudiger taalgebruik, een resumerend hoofdstuk én een keuzeverantwoording voor de besproken periodes en personen waren zeer welkom geweest.

Reden om dit boek wel te lezen

Het hoofdstuk over mystieke hoogtepunten in de Middeleeuwen is een van de positieve uitzonderingen. Goed gedocumenteerd, overzichtelijk en met een heldere uitleg over mystiek, bijvoorbeeld over waarom Hildegard van Bingen niet en Hadewijch wel een mystica was. Maar over het algemeen verre van een pageturner om je in te verliezen, eerder om in te verdwalen.